

พหุวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ : อิทธิพลที่มีต่อเรือนพื้นถิ่น ในภาคเหนือของไทย

MULTICULTURALISM OF ETHNIC GROUPS: INFLUENCE ON LOCAL HOMES IN NORTHERN THAILAND

พิพัฒน์ จรัสเพชร*

PHIPHAT JARATPHET

(Received: October 1, 2021; Revised: November 1, 2021; Accepted: November 15, 2021)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพหุวัฒนธรรมของชนกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือ และอธิบายอิทธิพลของพหุวัฒนธรรมของชนกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือต่อเรือนพื้นถิ่นดังกล่าว การศึกษาในครั้งนี้เป็นงานวิจัยเอกสาร โดยสืบค้นงานวิจัยอย่างเป็นระบบทั้งในและต่างประเทศที่ศึกษาเกี่ยวกับการสร้างบ้านเรือนของชนกลุ่มน้อยในภาคเหนือของประเทศไทย ได้งานวิจัยจำนวนทั้งสิ้น 13 เรื่อง เป็นงานวิจัยในประเทศไทยจำนวน 7 เรื่อง และงานวิจัยในต่างประเทศจำนวน 6 เรื่อง ผลการวิจัยพบว่า 1) พหุวัฒนธรรมแบ่งเป็น 1.1) วิถีชีวิตของม้งเป็นครัวเรือนขยายขนาดใหญ่ มลาบริพัฒนาจากนักล่าไปสู่เกษตรกร ไทยพวนและไทยลื้อใช้วัฒนธรรมต่อรองทางการเมืองและสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว 1.2) ภาษาและจารีตประเพณีของชาวดาราอั้งที่ยังคงไว้ คือ ภาษา เครื่องแต่งกาย ตำนาน พิธีกรรม และการตั้งชื่อ 1.3) เชื้อชาติและอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของชาวอาข่าและชาวเมี่ยน แทรกซึมในชีวิตประจำวันและมีความสัมพันธ์กับสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง และ 1.4) ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ย้ายมาอยู่ในอำเภอแม่สอดมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่เริ่มจากความร่วมมือไปสู่การผสมกลมกลืนด้วยการสมรสและมีบุตรร่วมกัน มีการแบ่งแยกในเรื่องเขตที่อยู่อาศัย แต่ไม่แบ่งแยกเรื่องศาสนาและเพศ และ 2) อิทธิพลของพหุวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยในภาคเหนือต่อเรือนพื้นถิ่น พบว่า ปัจจัยต่อการรักษาเอกลักษณ์เรือนพื้นถิ่นให้คงเดิม คือ สังคมเกษตรกรรม ลักษณะครอบครัวขยาย และความเชื่อ ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงเรือนพื้นถิ่น คือ ยุคสมัยใหม่และสภาพสังคม

* นักศึกษาปริญญาเอก สาขาศิลปวัฒนธรรมวิจัย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

และปัจจัยภายใน ได้แก่ การเลือกพื้นที่ตั้งเรือน ผู้นำทางจิตวิญญาณ การเปลี่ยนศาสนา และการสมรส ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนพื้นถิ่น คือลักษณะสถาปัตยกรรมและวิถีชีวิต

คำสำคัญ : พหุวัฒนธรรม เรือนพื้นถิ่น ชนกลุ่มน้อยในภาคเหนือของไทย

Abstract

This research paper aims to study the multiculturalism of ethnic groups in the North. and explain the influence of multicultural peoples of northern ethnic groups on such indigenous houses. This study is a documentary research. by systematically searching for research both domestically and internationally studying the homebuilding of ethnic minority groups in northern Thailand. A total of 13 researches were obtained, divided into 7 studies in Thailand and 6 in foreign countries. The results showed that 1) Multiculturalism is divided into 1.1) The lifestyle of the Hmong is a large-scale household. Malabria evolved from hunter to farmer. Thai Puan and Thai Lue use their cultural bargaining powers and generate income from tourism. 1.2) The language and customs of the Dara Ang people that are still preserved are the language, costumes, legends, rituals and naming. 1.3) Race and ethnic identity of the Akha and Mien people permeate their daily lives and are related to society, economy and politics, and 1.4) The diversity of ethnic groups that moved to Mae Sot district had social interactions that started from cooperation to assimilation through marriage and childbearing. There is a separation in the area of residence. but does not distinguish between religion and gender and 2) Influence of multicultural people of ethnic minorities in the north on indigenous houses, it was found that the factor affecting the preservation of indigenous house identity was the agricultural society. extended family characteristics and beliefs. External factors affecting the change of indigenous houses are modern times and social conditions. and internal factors, such as the choice of housing area spiritual leader change of religion

and marriage. Factors influencing the change of living space in the vernacular house were architecture and way of life.

Keywords: multiculturalism, indigenous houses, ethnic minorities in northern Thailand

บทนำ

ปัจจุบันเรือนพื้นบ้านจะเห็นได้มากทางภาคเหนือของประเทศไทย เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ยังคงรักษาความเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมประกอบกับการสืบทอดวิถีชีวิตตามบรรพบุรุษ “เรือนจะสะท้อนให้เห็นถึงความรู้ความสามารถของมนุษย์ในแต่ละสังคม วัฒนธรรม สภาพแวดล้อมซึ่งทำให้รูปแบบของสถาปัตยกรรมของในแต่ละพื้นที่มีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาการสร้างสรรค์ด้านเทคโนโลยี วัฒนธรรมทางความเชื่ออยู่ในตัวสถาปัตยกรรม” (วัชรินทร์ จินต์วุฒิ, 2558, น. 185) ทั้งนี้เรือนพื้นบ้านยังเป็นตัวบ่งชี้ความเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างคติความเชื่อ ภูมิปัญญา การดำเนินชีวิต พื้นที่ประโยชน์ใช้สอย โดยปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อรูปแบบลักษณะของเรือนซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของมนุษย์ และสามารถสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นรากฐานทางความรู้ด้านสถาปัตยกรรมไทยอย่างมีนัยยะสำคัญ

การปลูกสร้างอาคารบ้านเรือนของผู้คนในชนบท เป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่งที่สำคัญในการสร้างที่พักอาศัยเพื่อตอบสนองความต้องการหนึ่งในปัจจัย 4 ของมนุษย์ โดยในชนบทหรือพื้นที่ห่างไกลนิยมสร้างที่พักแบบง่าย ๆ อาศัยเพียงวัสดุหลักที่หาได้ง่ายทางธรรมชาติตามแต่ละพื้นที่ที่พึ่งจะมี ผ่านวิถีดั้งเดิมและการสร้างสรรค์ จากประสบการณ์ การลองผิดลองถูกจนกลายเป็นภูมิปัญญา ดังนั้นการขยายตัวจนกลายเป็นหมู่บ้าน ชุมชน และเมืองในระดับชนบทนั้นต้องอาศัย คน กิจกรรม การดำรงชีวิต เป็นระยะเวลายาวนาน ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในระยะเวลาอันสั้น โดยการสร้างอาคารบ้านเรือนนั้นจึงจำเป็นต้องมีผู้ที่มีประสบการณ์ทั้งการก่อสร้าง การหาวัสดุที่จำเป็นและสำคัญ อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ในการก่อสร้าง ประกอบกับแนวความคิด ภูมิปัญญาการสร้างสรรค์ที่ถูกสั่งสมมาอย่างยาวนาน ดังนั้นสังคมท้องถิ่นกับสังคมเมืองมีบริบทที่แตกต่างกัน โดยนัยออกแบบสังคมเมืองถูกฝึกและเรียนรู้ในการจัดระบบทางความคิดตามกระบวนการทางการศึกษาจึงแตกต่างจากภูมิปัญญาชาวบ้านที่มักจะถูกทอดถ่ายทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษทั้งทางตรงและทางอ้อม เรียกได้ว่า สถาปัตยกรรมแบบแผนชาวบ้าน (Folk Architecture) โดยการสร้าง

ที่פקอาศัยตามแบบแผนทางภูมิปัญญาเหล่านี้มักเป็นผู้ที่ต้องคำนึงถึงปัจจัยหลายด้าน อาทิ ด้านสภาพแวดล้อม ภูมิประเทศ สภาพอากาศ วัสดุอุปกรณ์ ระบบโครงสร้างอาคาร อีกทั้งต้องมีความเข้าใจถึงบริบททางด้านการดำเนินชีวิตประจำวัน ความเชื่อ และวัฒนธรรมของตนเอง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมักสะท้อนถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ปรากฏผ่านความเชื่อ พิธีกรรม ในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ ภาษา สำเนียง เครื่องแต่งกาย สัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ใช้เป็นเครื่องประกอบในพิธีกรรมร่วมไปถึงรูปแบบอาคารบ้านเรือน ในระดับหมู่บ้าน ชุมชน การใช้สอยพื้นที่สำหรับการดำเนินชีวิต อาคารบ้านเรือนถูกสร้างขึ้นเพื่อความต้องการในลักษณะเดียวกันแต่จะมีรูปแบบเฉพาะตามบริบทนั้น ๆ และผันแปรไปตามแต่ละบริบททางสังคม วัฒนธรรม คติความเชื่อ การดำรงชีวิตที่แตกต่างกันกล่าวได้ว่า “ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม เป็นแบบแผนในการดำรงชีวิตในลักษณะเฉพาะ ส่วนหนึ่งกำหนดโดยบรรทัดฐานทางสังคม โดยวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดลักษณะเฉพาะของแบบแผนในการดำเนินชีวิต และมักจะสะท้อนให้ปรากฏในสภาพแวดล้อมทางกายภาพ” (วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, 2554, น. 122)

วัฒนธรรมอันหลากหลายเวลาอยู่รวมตัวกันจะมีผสมผสานทางวัฒนธรรมอย่างไร ซึ่งเรียกว่าพหุวัฒนธรรม และพหุวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยทางภาคเหนือเหล่านี้จะส่งผลต่อการสร้างบ้านเรือนของพวกเขาอย่างไร งานวิจัยฉบับนี้จะนำเสนอข้อค้นพบดังกล่าว โดยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ใน 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) พหุวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย และ 2) อิทธิพลของพหุวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยต่อเรือนพื้นถิ่น ซึ่งจะนำไปสู่การสรุปผลการวิจัยที่แสดงมิติย่อยของพหุวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย และปัจจัยต่างๆ ของพหุวัฒนธรรมต่อเรือนพื้นถิ่นในลักษณะต่างๆ ผลที่จากการวิจัยจะเป็นประโยชน์เชิงสถาปัตยกรรมเพื่อให้ผู้อ่านได้เรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมทางสถาปัตยกรรมของชนกลุ่มน้อยในภาคเหนือ และหาแนวทางในการอนุรักษ์รูปแบบเรือนพื้นถิ่นที่เหมาะสมกับสภาพบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป

คำถามวิจัย

1. พหุวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยในภาคเหนือเป็นอย่างไร
2. พหุวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยในภาคเหนือมีอิทธิพลต่อเรือนพื้นถิ่นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพหุวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยในภาคเหนือ
2. เพื่ออธิบายอิทธิพลของพหุวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยในภาคเหนือต่อเรือนพื้นถิ่น

การทบทวนวรรณกรรม

1. อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและพหุวัฒนธรรม

อัตลักษณ์ (Identity) คือ การแสดงภาพตัวตนในความเป็นปัจเจกผ่านสัญลักษณ์ที่เป็นลักษณะเฉพาะที่แสดงถึงความเป็นตัวตนทางชาติพันธุ์ของกลุ่มชนตลอดจนกระบวนการทางสังคมก่อให้เกิดกฎเกณฑ์ ระเบียบปฏิบัติ ธรรมเนียมประเพณีของสังคมที่มีการปฏิบัติต่อกันมาและพัฒนาจนเกิดเป็นวัฒนธรรมการดำรงชีวิต โดยมีการกำหนดอย่างเป็นลำดับขั้นทั้งในระดับบุคคลและระดับกลุ่ม ดังนั้น ทั้งอัตลักษณ์เฉพาะบุคคล (Personal Identity) และอัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) ต่างเป็นตัวเชื่อมความเป็นปัจเจกกับโครงสร้างทางสังคมสามารถจำแนกความเป็นอื่นออกไปโดยรูปแบบของสัญลักษณ์ (อภิญา เพื่องสกุล, 2546, น. 54; อานันท์ กาญจนพันธ์, 2553, น. 96)

โดยการทบทวน อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity) ความหมายของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยสองคำคือ อัตลักษณ์ และ วัฒนธรรม โดย “อัตลักษณ์” (Identity) เป็นการรวมคำระหว่าง “อัตตะ” หมายถึง ตัวตน ของตน ส่วน “ลักษณ์” คือ ลักษณะ หมายถึง คุณสมบัติเฉพาะตัว ให้คำนิยามในการตีความหมายเชิงคุณค่า ส่วน “วัฒนธรรม” (Cultural) หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบ อันประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศิลปกรรม ประเพณี กล่าวคือ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะเฉพาะตัวที่รวมไปถึงการหลอมรวมวิถีชีวิตของคน ระบบค่านิยม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และความเชื่อต่าง ๆ เกิดจากกระบวนการที่ซับซ้อนทางสังคมหรือกลุ่มชน โดยมีมิติทางด้านจิตใจ วัตถุ ภูมิปัญญาเข้าไว้ด้วยกัน (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, 2548, น. 12)

พหุวัฒนธรรม (Multiculturalism, Timothy B. Powell, 2003; ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2549 อ้างถึงใน แพร ศิริศักดิ์ด้าเกิง, 2549, น. 48) คือความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnicity) และเชื้อชาติ (Race) ต่างๆ โดยความหลากหลายนี้เป็นแนวคิดหลังสมัยใหม่ (Postmodernism) (Turner, Terence 1993 ; Bennett, David 1998 อ้างถึงใน แพร ศิริศักดิ์ด้าเกิง, 2549, น. 11-12) พหุวัฒนธรรมเป็นความ

หลากหลายของวิถีชีวิตที่มีความเป็นอยู่แตกต่างกันตามความเชื่อ จารีตประเพณี โดยรวมเรียกว่า “วัฒนธรรม” (ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์, 2557, น. 11) โดยแนวคิดพหุวัฒนธรรมปรากฏตัวขึ้นภายใต้เงื่อนไขบริบททางการเมืองและสังคมของโลกยุคหลังอาณานิคม ทั้งนี้แนวคิดพหุวัฒนธรรมนี้เน้นความหลายทางวัฒนธรรม โดยแนวคิดนี้ถูกมองว่าสังคมไม่สามารถผสมผสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้และมักถูกจัดให้เป็นกลุ่มที่แตกต่างกัน เรียกว่า “สังคมพหุวัฒนธรรม” (Multicultural Society) ซึ่งหมายถึงที่มีประชากรตั้งแต่สองกลุ่มขึ้นไป ซึ่งในแต่ละกลุ่มจะมีลักษณะวัฒนธรรมเป็นของตนเอง อันมีอัตลักษณ์ของตน

ความหมายแนวคิดพหุวัฒนธรรม มักถูกกล่าวถึงความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งความแตกต่างที่เกิดขึ้นมักแสดงออกมาเป็นอัตลักษณ์ โดยมีความเชื่อในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ของตนเองจากการสืบทอดทางวัฒนธรรมดั้งเดิมที่สั่งสมมาเป็นระยะเวลายาวนาน มีความภาคภูมิใจในความเป็นมาของบรรพบุรุษและมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับวัฒนธรรมของตนและดำรงอยู่ในความแตกต่างทางวัฒนธรรมอย่างมั่นคง (Bhikhu Parekh 2000, อ้างถึงใน โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ, 2547, น. 88)

2. ความเชื่อและวัฒนธรรมเกี่ยวกับการสร้างที่อยู่อาศัย

การนำเอาคติความเชื่อไปปฏิบัติใช้ร่วมกับการออกแบบและก่อสร้างเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญและเกิดขึ้นมาเป็นระยะเวลายาวนานในอดีต โดยคติความเชื่อ ฮวงจุ้ย (Feng Shui) ของประเทศจีนโบราณและคติความเชื่อของ วาสตุ (Vaastu) ของประเทศอินเดียโบราณ เป็นศาสตร์และศิลป์ของคนโบราณในการเลือกและปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เพื่อให้มนุษย์สามารถดำเนินชีวิตอยู่ท่ามกลางธรรมชาติอย่างกลมกลืนและเกื้อหนุนกัน (Thongkamsamut, Buranakarn 2007 อ้างถึงใน ชูพงษ์ ทองคำสมุทร, 2554, น. 34) โดยคติความเชื่อของชาวจีนโบราณได้รับอิทธิพลจากปรัชญาของนักปราชญ์จีนโบราณ ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการเลือก การปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพทั้งในส่วนของการเลือกพื้นที่และรูปทรงอาคารต่าง ๆ รวมถึงการเลือกทิศทางของอาคาร การปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายนอกอาคาร รวมไปถึงการวางผังและจัดวางเครื่องเรือนภายในอาคาร โดยในลักษณะคติความเชื่อของวาสตุของชาวอินเดียโบราณนั้นมีลักษณะเนื้อหาที่ใกล้เคียงกับคติความเชื่อฮวงจุ้ย แต่จะแตกต่างกันออกไปในรายละเอียด โดยหลักฐานมีการระบุว่าคติความเชื่อวาส্তুนี้เป็นต้นกำเนิดของคติความเชื่อฮวงจุ้ย (Schmieke 2002 อ้างถึงใน ชูพงษ์ ทองคำสมุทร, 2554, น. 38) เนื่องจากมีความคล้ายคลึงกันในส่วนของปรัชญาที่เป็นที่มา และแนวคิดองค์รวม โดยที่คติความเชื่อวาส্তুนี้ได้พัฒนามาจากคัมภีร์พระเวทย์

ด้านองค์ความเกี่ยวข้องกับการก่อสร้างอาคาร เรียกว่า สถาปัตยกรรม (Sathapataya Veda) (ชูพงษ์ ทองคำสมุทร, 2554, น. 39)

ลักษณะรูปแบบอาคารบ้านเรือนและก่อสร้าง ในระดับหมู่บ้าน ชุมชน การใช้สอยพื้นที่สำหรับการดำเนินชีวิต มักสะท้อนถึงลักษณะทางความเชื่อ พิธีกรรม ทั้งนี้อาคารบ้านเรือนที่ถูกสร้างขึ้นนั้นมีความต้องการในลักษณะเดียวกันแต่จะมีรูปแบบเฉพาะตามบริบทนั้นๆ แตกต่างกันไปและผันแปรไปตามแต่ละบริบททางสังคม วัฒนธรรม คติความเชื่อ การดำรงชีวิตที่แตกต่างกันกล่าวได้ว่า “ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม เป็นแบบแผนในการดำรงชีวิตในลักษณะเฉพาะ ส่วนหนึ่งกำหนดโดยบรรทัดฐานทางสังคม โดยวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดลักษณะเฉพาะของแบบแผนในการดำเนินชีวิต และมักจะสะท้อนให้ปรากฏในสภาพแวดล้อมทางกายภาพ” (วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, 2554, น. 93)

ลักษณะการสร้างที่อยู่อาศัยมีปัจจัยทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ความต้องการทางความเชื่อเรื่องทิศ โดยแนวคิดของบ้านกระเหรี่ยงถูกเชื่อมโยงเข้ากับความเชื่อเรื่องทิศมงคลที่ได้รับอิทธิพลมาจากบรรพบุรุษซึ่งสะท้อนระบบแนวคิดทางความเชื่อของการอยู่อาศัยที่ยังคงเชื่อมโยงกับโลกแห่งจิตวิญญาณและความเชื่อของบรรพบุรุษ ความเชื่อเหล่านี้เป็นสิ่งที่สะท้อนถึงตัวตน ความเชื่อดั้งเดิมซึ่งพวกเขาให้ความเคารพ พิธีกรรมทางศาสนาต่างๆ และถูกพัฒนาปรากฏผ่านพิธีกรรมที่มีมิติในการแสดงออกของพฤติกรรม การใช้งานในการอยู่อาศัยและการจัดการพื้นที่ทางกายภาพ โดยการหันหน้าบ้านหรือบันไดไปทางทิศตะวันออก พื้นที่ทำอาหารตั้งทางทิศเหนือของบ้าน อีกทั้งยังมีความเชื่อในการทำพิธีกรรมก่อนและหลังการสร้างบ้านเพื่อเป็นการบูชาผีบ้านและเจ้าที่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นส่วนผสมในการกระบวนการสร้างที่อยู่อาศัย โดยวัตถุทางวัฒนธรรม (Material culture) วัสดุการก่อสร้าง ทักษะและเทคนิคเป็นตัวกำหนดรูปแบบอาคารและพื้นที่เพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรม (สดานู สุขเกษม, 2562, น. 75)

อุดมคติทางความเชื่อที่มีต่อธรรมชาติ โดยความหลากหลายทางความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ ล้วนมีความสอดคล้องกันกับการพึ่งพาธรรมชาติ โดยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ล้วนแต่ต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ ซึ่งการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างยั่งยืนนั้น มักอาศัยอุดมคติทางความเชื่อที่แฝงไปด้วยการอนุรักษ์ป่า โดยการดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ยังคงพึ่งพาอาศัยวัสดุจากธรรมชาติเมื่อต้องพึ่งพาก็ต้องรักษาไว้เช่นกัน โดยคติความเชื่อที่แฝงในการรักษาธรรมชาติของกลุ่มชาติพันธุ์ ชาวปกากะญอนั้นไม่นิยมนำต้นไม้ใหญ่มาสร้างเรือนเป็นที่พักอาศัยเนื่องจากมีความเชื่อที่ว่าในต้นไม้ใหญ่มีผี หากนำมาสร้างเรือนจะทำให้เจ็บป่วย โชคร้าย และเชื่อว่าทุกสรรพสิ่งมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นเจ้าของและดูแลรักษาอยู่และ

ความเคารพธรรมชาติมาก นี่อาจเป็นคติที่แฝงไปด้วยนัยยะที่สำคัญในการรักษาป่า อีกทั้งอุดมคติความเชื่อทางสังคมในกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่หลากหลายโดยใช้คติทางความเชื่อเป็นตัวกำหนดพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนและสภาพแวดล้อมภายนอก รวมถึงในระดับชุมชนที่น่าสนใจและอนุรักษ์ไว้

ทั้งนี้ สุมาลี สังข์ศรี (2550, น. 84) และ เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540, น. 52) ได้อธิบายสอดคล้องกันกล่าวคือ “ภูมิปัญญาเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกรสร รุ่งแต่ง ถ่ายทอดสืบทอดกันมาเพื่อพัฒนาแก้ปัญหาและปรับตัวตามวิถีชีวิต” โดยมีการบันทึกด้านวิชาการเกี่ยวกับทางสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นที่นำวัสดุธรรมชาติมาใช้ในการปลูกเรือนรูปแบบหนึ่ง ที่มักเรียกว่า เรือนเครื่องผูก เป็นสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นรูปแบบหนึ่งที่นิยมใช้สร้างเป็นที่พักอาศัยในชนบท เนื่องจากแทบไม่มีงบประมาณในการปลูกสร้าง อาศัยเพียงวัสดุหลักที่หาได้ง่ายทางธรรมชาติตามพื้นที่ต่าง ๆ โดยมีวัสดุที่สำคัญ คือ ไม้ ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก ไม้จริงไม่แปรรูป ใบจาก ใบสาकु หญ้าคา ใบตองตึงและใบพลวง มีเทคนิควิธีการใช้ตอกไม้ไผ่หรือหวายผูกมัดส่วนต่าง ๆ ของตัวเรือนเข้าไว้ด้วยกัน ฝาเรือนส่วนใหญ่มักจะเป็นการนำไผ่มาขัดแตะกันให้เกิดความแข็งแรงได้หลากหลายวิธี ข้อดีที่สำคัญของเรือนเครื่องผูก คือ วัสดุที่หาได้ง่ายจากธรรมชาติผ่านการปรุงแต่งน้อย และเกือบทุกส่วนประกอบสามารถถอดซ่อมแซมหรือเปลี่ยนใหม่ได้ง่ายแม้แต่โครงสร้าง “โดยในแต่ละลักษณะจะแตกต่างกันในเรื่องของประเพณี เทคนิค ภูมิปัญญา และวัสดุในการก่อสร้างทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ ภูมิปัญญาแต่ละพื้นที่ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ตามบริบทของพื้นที่นั้น ๆ” (สมใจ นิมเล็ก, 2536, น. 49)

วิธีดำเนินการวิจัย

แหล่งข้อมูล คือ งานวิจัยทั้งในและต่างประเทศที่ศึกษาเกี่ยวกับการสร้างบ้านเรือนของชนกลุ่มน้อยในภาคเหนือของประเทศไทย การสืบค้นและคัดเลือกงานวิจัยแสดงรายละเอียดดังนี้

งานวิจัยในประเทศสืบค้นข้อมูลจากฐานข้อมูลงานวิจัยทางชาติพันธุ์ในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) ฐานข้อมูล Thai Digital Collection (TDC) และเว็บไซต์ scholar.google.com โดยกำหนดระยะเวลาในการสืบค้นจาก ปี พ.ศ 2530 ถึง พ.ศ 2564 ให้คำสำคัญได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ภาคเหนือ

เรือน สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น พิธีกรรม และความเชื่อ ผลการสืบค้นได้คัดเลือกงานวิจัยจำนวน 6 เรื่อง (รายชื่อแสดงในภาคผนวก)

งานวิจัยต่างประเทศสืบค้นจากเว็บไซต์ scholar.google.com ด้วย keyword “ethnic groups’ houses, North Thailand” จำกัดการสืบค้น 20 ปีย้อนหลัง คือ ตั้งแต่ปี ค.ศ.2001-2021 ผลการค้นหามีจำนวนทั้งสิ้น 19,300 รายการ เว็บไซต์เรียงลำดับตามความสำคัญ ผู้วิจัยอ่านและคัดเลือกตั้งแต่รายการที่ 1-80 ซึ่งตั้งแต่รายการที่ 81 เป็นต้นไป ผู้วิจัยพบว่ารายการที่สืบค้นไม่มีความเกี่ยวข้องกับชนกลุ่มน้อยในภาคเหนือของไทย จากรายการสืบค้นที่แสดงจำนวน 80 รายการ ผู้วิจัยคัดเลือกหนังสือและบทความวิจัยที่เกี่ยวข้องได้จำนวน 19 รายการ เป็นหนังสือจำนวน 4 รายการ และเป็นบทความวิจัยจำนวน 15 รายการ ภายหลังการอ่านได้คัดเลือกงานวิจัยจำนวนทั้งสิ้น 7 เรื่อง (รายชื่อแสดงในภาคผนวก)

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย คือ แบบบันทึกข้อมูลและตัวผู้วิจัยเองในการเก็บข้อมูล เอกสารจากแหล่งข้อมูล จากการทบทวนวรรณกรรมผู้วิจัยศึกษาพฤติกรรมของชนกลุ่มน้อยในภาคเหนือที่ส่งผลต่อเรือนพื้นถิ่นภายใต้กรอบใน 2 ประเด็น ดังนี้

1. พฤติกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือ ประกอบด้วย ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnicity) เชื้อชาติ (Race) วิถีชีวิต (Way of Life) ความเชื่อ (Belief) และจารีตประเพณี (Tradition)

2. ความเชื่อและวัฒนธรรมเกี่ยวกับการสร้างที่อยู่อาศัย ประกอบด้วย การเลือกพื้นที่รูปทรงอาคารทิศทางของอาคาร สภาพแวดล้อมภายนอกอาคาร การวางผัง และจัดวางเครื่องเรือนภายในอาคาร

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยลงรหัสข้อมูล (coding) และตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (triangulation) เพื่อความถูกต้องของข้อมูลก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เพื่อสร้างข้อสรุปและแสดงข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยในการตอบวัตถุประสงค์การวิจัยทั้งสองข้อใน 2 ด้าน ได้แก่ 1) พฤติกรรมของชนกลุ่มน้อยในภาคเหนือ และ 2) อิทธิพลของพฤติกรรมของชนกลุ่มน้อยในภาคเหนือต่อเรือนพื้นถิ่น

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยแบ่งเป็น 2 หัวข้อที่ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1. พหุวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยในภาคเหนือ จากงานวิจัยจำนวน 9 เรื่อง เป็นงานต่างประเทศจำนวน 7 เรื่อง และในประเทศไทย จำนวน 2 เรื่อง พบว่า มีการศึกษาถึงชาวม้งไทย มลาปรีหรือผีตองเหลือง ดาราอั้ง ชาวมอญ-เขมร ชาวอาข่า ชาวเมี่ยน ชาวไทยพวน ไทยลื้อ และกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายในพื้นที่แม่สลด จังหวัดตาก สำหรับงานวิจัยนี้ให้ความหมายของคำว่า “ชนกลุ่มน้อยในภาคเหนือ” หมายถึง ชนต่างเชื้อชาติที่อาศัยอยู่ร่วมกัน โดยเกิดจากการอพยพจากประเทศเพื่อนบ้านแล้วมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดภาคเหนือของประเทศไทย

การศึกษาศึกษาเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในภาคเหนือศึกษาในประเด็นพหุวัฒนธรรม โดยแบ่งเป็น 4 ประเด็นย่อย ได้แก่ 1) วิถีชีวิต 2) ภาษาและจารีตประเพณี 3) เชื้อชาติและอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ และ 4) ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดในแต่ละประเด็นของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ดังนี้

1.1 วิถีชีวิต ม้งไทยมีครัวเรือนขยาย ครอบครัวขนาดใหญ่มากเมื่อเทียบกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่มีลักษณะใกล้เคียงกันและคล้ายในสหรัฐอเมริกา ในครอบครัวม้งมีการแบ่งหน้าที่ดูแลเด็กภายในครอบครัว อัตราการเกิดสูงมาก ใช้การคุมกำเนิดต่ำ แต่งงานครั้งแรกเมื่ออายุยังน้อย การป่วยและการตายของชาวม้งค่อนข้างต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงอื่นๆ การป่วยและการตายนี้อาจมีความเกี่ยวข้องกับการใช้ยาสูบและการดื่มแอลกอฮอล์ (Kunstadter, 1985)

มลาปรี เรียกอีกอย่างว่า “ผีตองเหลือง” เป็นชนกลุ่มน้อยตามพื้นที่ลุ่มไทยและลาว ชนกลุ่มน้อยกลุ่มนี้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เล็กที่สุดในประเทศไทยและเป็นนักล่าเพียงกลุ่มเดียวที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือของประเทศ ในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ถึงต้นศตวรรษที่ 20 (Nimonjiya, 2013) สภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมของภาคเหนือของประเทศไทยเกิดขึ้นจากวิวัฒนาการของกลุ่มชาติพันธุ์มลาปรีตั้งแต่นักล่าไปจนถึงเกษตรกร การยังมีอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์มลาปรีนี้เป็นผลมาจากความสัมพันธ์ของอำนาจการเมืองที่ไม่สมดุลระหว่างการเมืองท้องถิ่น (Na Nan, 2007)

ไทยพวนและไทยลื้อมีการรวมตัวของชาติพันธุ์เพื่อเกิดพลังในการต่อรองทางการเมือง โดยมีเป้าหมายนำวัฒนธรรมมาเป็นพื้นฐานต่อยอดการสร้างคามเข้มแข็ง

ความอบอุ่น และความสามัคคีในชุมชน และใช้วัฒนธรรม สร้างรายได้ และยึดเป็นอาชีพหลัก โดยสร้างเมืองท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (ชาติ โกศล, 2561)

1.2 ภาษาและจารีตประเพณี ดารายังเป็นชาวปะหล่องที่อพยพมาจากดอยลาย รัฐฉาน ทางตอนใต้ของประเทศพม่ามาสู่หมู่บ้านโนแล อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่ และเรียกตัวเองว่า “ดารายังเร็น” หรือ “ดารายัง” พูดภาษาดารายัง ดารายังที่โนแลได้สถาปนาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนเองขึ้นโดยการปรับของเก่าและการประดิษฐ์ของใหม่ การเผยแพร่อัตลักษณ์ของชาวดารายัง ได้แก่ ชุดที่สวยงามของผู้หญิง หวายหรือไม้ไผ่ ตำนานบรรพบุรุษ “ร้อยเงิน” การฟ้อนรำ พิธีกรรมเช่นไหว้ผี และการตั้งชื่อ (Deepadung, 2009)

ชาวมอญ-เขมรที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทย และเป็นกลุ่มที่พูดภาษาไทยในพื้นที่ตอนใต้ของประเทศจีนในศตวรรษที่ 13 ลักษณะทางพันธุกรรมมีความสัมพันธ์กับความแตกต่างทางภาษา กลุ่มคนที่พูดภาษามอญ-เขมรในภาคเหนือของประเทศไทยมีความแตกต่างทางพันธุกรรม ซึ่งต่างจากกลุ่มคนที่พูดภาษาไทย (Kutanan, et al., 2011)

1.3 เชื้อชาติและอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ชาวอาข่าในงานวิจัยของ Tooker (2004) ได้ศึกษารูปแบบอัตลักษณ์ร่วมที่เกิดขึ้นของชาวอาข่า ในช่วง พ.ศ.2528-2541 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่การรุกรานของชาติรัฐและทุนนิยมเพิ่มขึ้น รูปแบบอัตลักษณ์ร่วมนี้ถูกสร้างขึ้นโดยนักแสดงพื้นเมือง ทั้งในรูปแบบแนวคิดและความเป็นจริงที่มีชีวิต ซึ่งแทรกซึมในหลายมิติของชีวิตประจำวัน การแบ่งแยกอัตลักษณ์อาข่าเป็นองค์ประกอบของ "ชาติพันธุ์" (Tooker, 2004)

ชาวเมียนมีครัวเรือนที่โดดเด่น โดยการมีส่วนร่วมกับเศรษฐกิจ การเมืองระดับภูมิภาค และความสัมพันธ์ทางสังคมของชาวเมียน นำไปสู่ลักษณะที่โดดเด่นของครัวเรือนชาวเมียน (Jonsson, 2001)

1.4 ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายที่ย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในอำเภอแม่สวด จังหวัดตาก ได้แก่ กะเหรี่ยง ชาวจีนจากยูนนาน ชาวพม่า ชาวไทยเหนือ กลุ่มผู้นับถือศาสนาอิสลามจากบังคลาเทศ และกลุ่มผู้นับถือศาสนาซิกข์และฮินดู ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเริ่มจากรูปแบบร่วมมือกัน ไปสู่รูปแบบผสมกลมกลืน และยอมรับซึ่งกันและกัน การปรับตัวของแรงงานจากพม่าส่วนใหญ่ปรับตัวได้ไม่ตึง ในเรื่องการเชื่อมโยงติดต่อสื่อสารกับคนในองค์กรพื้นที่แม่สวด แต่ปรับตัวได้ดีในด้านเศรษฐกิจและแบบแผนการใช้จ่าย การผสมกลมกลืนเป็นไปลักษณะการสมรสข้ามวัฒนธรรมและบุตรที่เกิดขึ้นในพื้นที่

แม้อุด ส่วนการแบ่งแยกทางสังคมยังมีการแบ่งแยกในเรื่องเขตที่อยู่อาศัย ส่วนการแบ่งแยกทางศาสนาและเพศไม่มีเกิดขึ้นในพื้นที่ (ไพรินทร์ มากเจริญ, 2551)

2. อิทธิพลของพฤติกรรมของชนกลุ่มน้อยในภาคเหนือต่อเรือนพื้นถิ่น แม้ว่าความเชื่อและวัฒนธรรมเกี่ยวกับการสร้างที่อยู่อาศัย ประกอบด้วย การเลือกพื้นที่ รูปทรงอาคารทิศทางของอาคาร สภาพแวดล้อมภายนอกอาคาร การวางผัง และจัดวางเครื่องเรือนภายในอาคาร แต่สถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นของชาวอาข่าแบ่งเป็น 3 ลักษณะที่มีความแตกต่างกัน ได้แก่ 1) เรือนดั้งเดิมแบบเรือนเดี่ยว ตั้งอยู่บนเขาลาดชัน มีการปรับพื้นที่เล็กน้อย ใช้วัสดุทางธรรมชาติ มีเตาไฟอยู่กลางเรือน ส่วนนอนจะยกสูง 2) เรือนดั้งเดิมแบบแยกครัวกับบ้านพัก ตั้งอยู่กลางเนินเขาเรียงตามแนวสัจจรหลัก ปรับพื้นที่ก่อนสร้างบ้าน บางหลังมีโรงรถยนต์ ส่วนใหญ่ใช้ไม้สำเร็จรูป เสาปูน ผนังก่ออิฐ กระเบื้องลอนหรือสังกะสี บางหลังมุงหญ้าคา ส่วนใหญ่ไม่ฉาบปูนและทาสี พื้นที่ในเรือนใหม่ไม่ยกพื้น ห้องนอนมีหลายห้อง และ 3) บ้านสมัยใหม่ ปรับพื้นที่โดยถมดิน เว้นพื้นที่หน้าบ้านเป็นลานโล่งไว้พักผ่อน ด้านหลังเป็นสวนครัว ใช้วัสดุอุตสาหกรรม แบบเรือนสมัยนิยม บางหลังมี 2 ชั้น สมาชิกทุกคนมีห้องนอน ครัวและห้องน้ำอยู่ภายในเรือน มีเครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องอำนวยความสะดวก (พนาภรณ์ ศรีมูล และเกรียงไกร เกิดศิริ, 2554)

เรือนดั้งเดิมแบบเรือนเดี่ยว

เรือนดั้งเดิมแยกครัวกับ

บ้านสมัยใหม่

บ้านพัก

ภาพที่ 1 เรือนพื้นถิ่นของชาวอาข่า 3 รูปแบบ

ที่มา: พนาภรณ์ ศรีมูล และเกรียงไกร เกิดศิริ (2554, หน้า 12)

ความแตกต่างของลักษณะเรือนพื้นถิ่นของชาวอาข่าข้างต้นไม่สามารถอธิบายได้ว่าเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น แต่ชนกลุ่มน้อยในภาคเหนือกลุ่มอื่น จากการศึกษางานวิจัยจำนวน 8 เรื่อง เป็นงานวิจัยในประเทศไทยจำนวน 5 เรื่อง และงานวิจัยต่างประเทศจำนวน 3 เรื่อง ได้สรุปสาเหตุ/อิทธิพลต่อเรือนพื้นถิ่นของชนกลุ่มน้อยในภาคเหนือของไทย แบ่งเป็น 4 หัวข้อ

ได้แก่ 1) ปัจจัยต่อการรักษาเอกลักษณ์เรือนพื้นถิ่นให้คงเดิม 2) ปัจจัยภายนอก (บริบทแวดล้อมชุมชน) กับการเปลี่ยนแปลงเรือนพื้นถิ่น 3) ปัจจัยภายใน (ตัวกลุ่มชาติพันธุ์) กับการเปลี่ยนแปลงเรือนพื้นถิ่น และ 4) ปัจจัยต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนพื้นถิ่น แต่ละหัวข้อนำเสนอรายละเอียดดังนี้

2.1 ปัจจัยต่อการรักษาเอกลักษณ์เรือนพื้นถิ่นให้คงเดิม กลุ่มไทลื้อเป็นหนึ่งในกลุ่มใหญ่ที่มีถิ่นฐานหลักในเขตสิบสองปันนาทางตอนใต้ของจีน เป็นกลุ่มที่ยังดำรงวิถีชีวิตในสังคมไทย มีลักษณะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่งดงามและโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของกลุ่มไทลื้อยังคงขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งได้รับการสืบทอดรักษาไว้ได้อย่างดีจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าจะมีการปรับเปลี่ยนไปบ้างแต่ยังคงลักษณะของสถาปัตยกรรมไทลื้ออยู่ชัดเจนด้วยองค์ประกอบเกี่ยวพันหลายประการ อาทิ สภาพแวดล้อม สังคมเกษตรกรรม ลักษณะครอบครัวขยาย ตลอดจนความต้องการใช้สอยพื้นที่ การรับรู้ความเป็นส่วนตัวและสาธารณะ และปัจจัยเรื่องเพศ วัย เป็นต้น (จิรพันธ์ จันทร์แดง และระวีวรรณ โอหารรัตน์มณี, 2559)

เช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่เป็นชนกลุ่มหนึ่งที่ยังคงรักษารูปแบบสถาปัตยกรรมดั้งเดิมไว้ได้ คติความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์มีผลอย่างมากต่อการรักษาแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ความเชื่อนี้ส่งผลต่อรูปแบบการจัดวาง ผังเรือนในชุมชน และการใช้สอยพื้นที่ภายในตัวเรือน (วัชรินทร์ จินต์วุฒิ, 2558)

2.2 ปัจจัยภายนอก (บริบทแวดล้อมชุมชน) กับการเปลี่ยนแปลงเรือนพื้นถิ่น
นำเสนอแต่ละปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใหม่ต่อเรือนพื้นถิ่นดังนี้

1) ยุคสมัยใหม่กับเรือนพื้นถิ่นของชนกลุ่มน้อยในดอยมูเซอ กลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่อาศัย ได้แก่ ลาหู่ (มูเซอดำ) มูเซอเหลือง ม้ง และลีซอ ซึ่งพบว่าเรือนพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่กำลังสูญหายไปจากพื้นที่ อันเนื่องมาจากอิทธิพลของวัสดุก่อสร้างสมัยใหม่ สภาพเศรษฐกิจของสังคมเมือง และการสื่อสารที่ไร้พรมแดน (วัชรินทร์ จินต์วุฒิ, 2558)

เช่นเดียวกับชาวลาหู่ ดอยมูเซอ จังหวัดตากได้รับอิทธิพลที่ส่งผลต่อตัวสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่น ความเชื่อ สภาพแวดล้อมของชุมชน การคมนาคม และระบบสาธารณสุขโลก การอนุรักษ์เรือนพื้นถิ่นให้มีรูปแบบเหมือนอดีตเป็นไปได้ยาก เนื่องจากสังคมกลุ่มใหญ่เปลี่ยนแปลงมากและรวดเร็ว สู่ความทันสมัย มั่นคงถาวร และความเป็นอยู่ที่ดี ชุมชนต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดและคงไว้ซึ่งจิตวิญญาณ นอกจากนี้ สภาพเศรษฐกิจชุมชนยังคงเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการคงอยู่ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ซึ่งชาวลาหู่ยังคงอาชีพหาของป่าและเพาะปลูกพืชไร่ เมื่อเทียบกับเผ่าอื่นๆ พบว่า ชาวลาหู่มีฐานะที่ยากจนที่สุด

ทำให้ชาวลาหู่ไม่มีรายได้เพียงพอต่อการซื้อวัสดุก่อสร้างสมัยใหม่ เพื่อปลูกสร้างหรือปรับปรุงเรือนของตนได้ (วัชรินทร์ จินต์วุฒิ, 2558)

2) สภาสังคมกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของผู้ลี้ภัยชาวกะเหรี่ยงปกากะญอ ในพื้นที่พักพิงชั่วคราวแม่หละ อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก พบว่า รูปแบบเรือนแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มเรือนแบบดั้งเดิม ประกอบด้วย แบบครอบครัวเล็ก และแบบครอบครัวใหญ่ และ 2) กลุ่มเรือนที่มีการปรับเปลี่ยน ประกอบด้วย ปรับเปลี่ยนในพื้นที่จำกัด ปรับเปลี่ยนมีพื้นที่ทำกิน และปรับเปลี่ยนรูปแบบพิเศษ การก่อรูปของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเกิดขึ้นภายใต้ 2 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัจจัยทางสังคม และปัจจัยทางกายภาพ รูปแบบเรือนที่ค้นพบมีความเชื่อมโยงกับปัจจัยการก่อรูปของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มีความหลากหลาย ทำให้ตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาชาติพันธุ์การอยู่ร่วมกับสภาพแวดล้อม การเมือง สังคมวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อุฬาร ปัญจะเรือง และระวีวรรณ โอบารัตน์มณี, 2558)

เช่นเดียวกับ ชาวเมียนและชาวมลาบรี พบว่า รูปแบบการก่อตัวทางสังคมของชาวเมียนมีความสัมพันธ์กับการสร้างบ้านเรือน (Jonsson, 2001) และการใช้กลยุทธ์ทางสังคมของชาวมลาบรีหรือผิตองเหลืองในการปรับสภาพที่อยู่และเพื่อจัดการอัตลักษณ์ทางสังคมที่ซับซ้อนของนักล่า/นายพรานในโลกยุคโลกาภิวัตน์ (Na Nan, 2007)

2.3 ปัจจัยภายใน (ตัวกลุ่มชาติพันธุ์) กับการเปลี่ยนแปลงเรือนพื้นถิ่น นำเสนอแต่ละปัจจัยดังนี้

1) การเลือกพื้นที่ตั้งเรือนของชาวอาข่า การเลือกตั้งชุมชนบนที่สูงเป็นผลมาจากวัฒนธรรมการเป็นผู้อยู่อาศัยบนที่สูงมาแต่เดิม และการเข้ามาตั้งถิ่นฐานหลังกลุ่มชาติพันธุ์อื่น จึงถูกผลักดันให้ไปตั้งถิ่นฐานบนที่ลาดชันไปโดยปริยาย อาข่าเลือกพื้นที่ที่ลาดชันไม่มากนัก มีการปรับพื้นที่ให้เพียงพอต่อขนาดของเรือน ไม่ได้ปรับพื้นที่ทั้งผืน อีกทั้งพบเรือนบางหลังที่จำเป็นต้องสร้างบนพื้นที่ลาดชันเกินกว่าที่จะปรับสภาพพื้นที่นั้นได้ โดยสร้างเรือนแบบยกพื้น คร่อมตรงพื้นที่ดังกล่าว เพื่อที่จะได้ไม่ต้องปรับสภาพพื้นที่ให้ราบมากเกินไปกว่าทรัพยากรที่ครัวเรือนครอบครอง แต่อย่างไรก็ตาม พื้นที่สูงก็ยังเหมาะต่อการเกษตรกรรมพืชไร่บางประเภท เช่น ข้าวไร่ ข้าวโพด เป็นต้น ซึ่งทดแทนการปลูกผืนในอดีตนอกจากนี้ ยังมีความเชื่อในการเลือกพื้นที่ลาดชัน เพราะเป็นพื้นที่ที่มีน้ำไหลผ่านแต่ไม่ซึมลงดินมาก ทำให้พื้นที่แห้งไม่ขึ้นแฉะ และบริเวณสันเขาได้รับแสงแดดเหมาะสมต่อสุขภาพ ซึ่งสอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชาติพันธุ์อาข่าที่ไม่ชอบอยู่ร่วมกับน้ำ (พนาภรณ์ ศรีมูล และเกรียงไกร เกิดศิริ, 2554)

2) ผู้นำทางจิตวิญญาณหรือปุจารย์ในกลุ่มชาวลาหู่มีอิทธิพลมากในการรักษาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ รูปแบบการจัดผังเรือนในชุมชน การใช้สอยพื้นที่ภายในตัวเรือน เป็นต้น ความเชื่อในเรื่องผีเป็นปัจจัยสำคัญทำให้หมู่บ้านลาหู่ยังคงสถาปตยกรรมพื้นถิ่นแบบดั้งเดิมไว้ได้ โดยสอดแทรกอยู่ในพิธีกรรมต่างๆ ที่สืบทอดกันมา (วัชรินทร์ จินต์วุฒิ, 2558)

3) การเปลี่ยนศาสนาในกลุ่มชาวอาข่า หมู่บ้านเหมืองแร่ ต.แม่คะ อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ พบว่า ความเชื่อ การเปลี่ยนศาสนามีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น การสร้างสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านที่แตกต่างไปจากบรรพบุรุษเดิม โดยอาข่าเป็นกลุ่มที่นับถือศาสนาคริสต์มาก่อนการย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำให้การวางผังหมู่บ้านไม่พบคติการวางผังแบบจารีตดั้งเดิม อันเป็นเอกลักษณ์ของหมู่บ้านอาข่า ได้แก่ ประตูปหมู่บ้าน (ลกซ่อ) ซิงซ้าพิธี (โละซ่า) ศาลผี (หมีซาลอเอาะ) และลานสาวกอด (แต๊ะซ่อ) ทั้งหมดนี้เป็นผลผลิตจากการนับถือผีและบรรพบุรุษที่ถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่ชุมชนมาตลอดได้หมดไป แต่ปัจจุบันโบสถ์คริสต์เป็นศูนย์กลางของหมู่บ้านสำหรับทำพิธีกรรมทางศาสนาและศูนย์รวมชาวของชุมชน วิถีชีวิตที่เริ่มเปลี่ยนแปลงทำให้สถาปัตยกรรมที่อยู่อาศัยเปลี่ยนแปลงไปจากจารีตเดิม เพื่อตอบสนองวิถีชีวิตที่ต้องดำเนินอยู่บนข้อจำกัดทางสภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจเพื่อดำรงชีพ (พนาภรณ์ ศรีมูล และเกรียงไกร เกิดศิริ, 2554)

4) การสมรสของกลุ่มมอญ-เขมร พบว่า รูปแบบการอยู่อาศัยภายหลังการสมรสของทั้งกลุ่มที่พูดภาษามอญ-เขมรกับกลุ่มที่พูดภาษาไทยมีความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย (Kutanan, et al., 2011)

2.4 ปัจจัยต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนพื้นถิ่น

ลักษณะสถาปัตยกรรมและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปของไทลื้อ ที่บ้านแวนและบ้านโลมนิม เมืองลำ สิบสองปันนา มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่เฉพาะตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ไท การปิดล้อมเรือนมีผลให้เกิดพื้นที่ภายในที่มีลักษณะต่างกัน อาทิ ในเชิงทึบ-โปร่ง สว่าง-มืด ส่วนตัว-สาธารณะ ศักดิ์สิทธิ์-สามัญ ทำให้เกิดสุนทรียะที่เฉพาะตัวของแต่ละพื้นที่ที่ประกอบสร้างเป็นคุณค่าความงามในองค์รวมของสถาปัตยกรรม ลักษณะทางสถาปัตยกรรมมีผลต่อการจัดวางที่ว่างภายในโดยเฉพาะในเชิงของความสัมพันธ์เชิงกายภาพของพื้นที่ที่เน้นลำดับและการเชื่อมต่อตามการใช้งาน วิถีชีวิต ตลอดจนระบบสังคม ลักษณะเฉพาะของที่ว่างที่พบนี้มีทั้งที่เป็นไปตามวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของชาวไทลื้อและที่เปลี่ยนแปลงไปตามพลวัตในปัจจุบัน (จีรพันธ์ จันทรแดง และระวีวรรณ โอฬารรัตน์มณี, 2559)

กล่าวโดยสรุป พหุวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยกล่าวถึงใน 4 ประเด็น ได้แก่ 1) วิถีชีวิต 2) ภาษาและจารีตประเพณี 3) เชื้อชาติและอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ และ 4) ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยใน 4 ประเด็นนี้เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อลักษณะเรือนพื้นถิ่นให้คงเดิม แบ่งได้ 2 กลุ่มปัจจัย ได้แก่ 1) ปัจจัยภายในตัวบุคคล ประกอบด้วย คติความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ การรับรู้ความเป็นส่วนตัวและสาธารณะ เพศ วัย และ 2) ปัจจัยภายนอกบุคคล ประกอบด้วย ลักษณะครอบครัวขยาย ความต้องการใช้สอยพื้นที่ของครอบครัว สังคมเกษตรกรรม และสภาพแวดล้อม

อภิปรายผล

จากการศึกษาถึงพหุวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ในภาคเหนือ พบว่าประเด็นที่น่าสนใจ 4 ประเด็น 1) วิถีชีวิตมีการปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตไปตามกระแสทางสังคมโลก ซึ่งกลุ่มมลาปีได้มีการปรับเปลี่ยนการดำรงชีวิตเนื่องจากเหตุปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เสื่อมโทรม ในขณะเดียวกันไทยพวนและไทยลื้อปรับเปลี่ยนการดำรงชีวิตจากเกษตรกรรมสู่การพัฒนาต่อยอดโดยใช้วัฒนธรรมมาเป็นสินค้าและการบริการ 2) ชาวปะหล่องใช้ภาษาเป็นเครื่องสร้างอัตลักษณ์โดยการปรับของเก่าและการประดิษฐ์ของใหม่ การเผยแพร่อัตลักษณ์ทางภาษา ศิลปะและการแสดงพื้นบ้าน 3) การใช้อัตลักษณ์เพื่อการแสดงลักษณะเด่นชัดของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ 4) กลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายนี้มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมโดยมีรูปแบบการร่วมมือกัน อันนำไปสู่การผสมกลมกลืน และยอมรับซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า อัตลักษณ์เป็นตัวเชื่อมความเป็นบุคคลกับโครงสร้างทางสังคม ซึ่งแสดงออกเป็นรูปแบบทางสัญลักษณ์ (อภิญญา เฟื่องสกุล, 2546, น. 54; อานันท์ กาญจนพันธ์, 2553, น. 96)

ทั้ง 4 ประเด็นที่พบจากการการศึกษาพหุวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ยังแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวทางวัฒนธรรมใน โดยสอดคล้องกับแนวคิดพหุวัฒนธรรม มีแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม แสดงออกมาเป็นอัตลักษณ์โดยมีความเชื่อในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ของตนเองจากการสืบทอดทางวัฒนธรรมดั้งเดิม (ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์, 2557, น. 11)

อิทธิพลของพหุวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือที่มีต่อเรือนพื้นถิ่นนั้น พบว่าปัจจัยต่อการรักษาเอกลักษณ์เรือนพื้นถิ่นให้คงเดิมนั้นคือปัจจัยภายในด้านความเชื่อและวัฒนธรรมเกี่ยวกับการสร้างที่อยู่อาศัยของกลุ่มชนต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลทางความเชื่อดั้งเดิมที่ยังคงรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมของตนเองไว้ ซึ่งได้รับการสืบทอด

เป็นอย่างดีจนถึงปัจจุบัน แต่หลีกเลี่ยงไม่ได้ถึงปัจจัยภายนอก ที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทั้งในเรื่องการก่อสร้างและวัสดุแบบสมัยใหม่ ตลอดจนระบบกฎเกณฑ์ทางสังคม ซึ่งปัจจุบันพบว่าเรือนพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ยังสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะทางสถาปัตยกรรม สอดคล้องกับเอกลักษณ์เฉพาะตัว ด้านความเชื่อและวัฒนธรรม แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาการสร้างสรรค์ด้านเทคโนโลยี วัฒนธรรมทางความเชื่ออยู่ในตัวสถาปัตยกรรมที่มีผลต่อการจัดวางที่ว่างภายในโดยเฉพาะในเชิงของความสัมพันธ์เชิงกายภาพของพื้นที่ ที่เน้นลำดับและการเชื่อมต่อตามการใช้งาน วิถีชีวิต ความเชื่อ ตลอดจนระบบสังคมวัฒนธรรม ลักษณะเฉพาะของที่ว่างที่พบนี้มีทั้งที่เป็นไปตามวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม และการเปลี่ยนแปลงไปที่ตามพลวัตในปัจจุบัน (อภิญา เฟื่องสกุล, 2546, น. 54) อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนทางศาสนาในกลุ่มชาวอาข่าส่งผลให้รูปแบบการจัดผังเรือนในชุมชน การใช้สอยพื้นที่ภายในตัวเรือน วิถีชีวิตที่เริ่มเปลี่ยนแปลงทำให้ที่อยู่อาศัยเปลี่ยนแปลงไปจากจารีตเดิม เพื่อตอบสนองวิถีชีวิตที่ต้องดำเนินอยู่บนข้อจำกัดทางสภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจเพื่อการดำรงชีพ สอดคล้องกับเรื่องคติความเชื่อล้วนส่งผลต่อรูปแบบที่อยู่อาศัย เช่น การคูยวงจ้อยของชาวจีน วาสตูของชาวอินเดีย เป็นต้น (ชูพงษ์ ทองคำสมุทร, 2554, น. 38)

ข้อเสนอแนะ

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้อิทธิพลที่มีต่อเรือนพื้นถิ่นในภาคเหนือของไทยล้วนเกิดจากการไหลรวมทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย “พหุวัฒนธรรม” ตามแนวคิดพหุวัฒนธรรมมีความแตกต่างหลากหลายในเนื้อหาตามบริบทและเงื่อนไขต่าง ๆ จึงไม่สามารถนำตัวอย่างของพหุวัฒนธรรมในสังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมาใช้สวมทับอีกสังคมหนึ่งได้ อีกทั้งปัจจัยและเงื่อนไขหลายประการที่ส่งผลต่อรูปแบบทางสถาปัตยกรรมในปัจจุบัน ดังนั้นรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่เป็นตัวชี้วัดลักษณะเฉพาะเพื่อแยกแยะอัตลักษณ์ทางด้านกายภาพได้ชัดเจนว่าเป็นอัตลักษณ์ของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งนั้นเป็นเรื่องที่ยากเนื่องจากปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ภูมิประเทศ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ศาสนา การดำรงชีพที่แตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้องค์ประกอบและปัจจัยต่าง ๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันนั้นเป็นเหตุให้ต้องศึกษาลักษณะทางพฤติกรรม ผ่านกิจกรรม วิถีชีวิต พิธีกรรม ประเพณี ความเชื่อ และศาสนาที่เป็นอิทธิพลที่จะชี้ให้เห็นถึงอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

- กรต เหล็กสมบูรณ์. (2559). “การเคลื่อนย้ายและการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ไทจีนในประเทศไทย”. *Veridian E-Journal, Silpakorn University: International (Humanities, Social Sciences and Arts)*, 9, 5: 289-299.
- โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ. (2547) รายงานพัฒนาคน เสรีภาพทางวัฒนธรรมในโลกที่หลากหลายนวันนี้. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- จิรพันธ์ จันทรแดง และระวีวรรณ โอฬารรัตน์มณี. (2559). “จากนอกสู่ใน : ลักษณะของเรือนและที่ว่างในเรือนไทลื้อในเมืองลำสิบบองปันนา”. *เจ-ดี: วารสารวิชาการการออกแบบสภาพแวดล้อม*, 3, 2: 101-121.
- ชวดี โกศล. (2561). “การบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ในเขตพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย”. *วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการ*, 6, 2: 64-73.
- ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์. (2557). “การจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมสำหรับเด็กชนเผ่าโรงเรียนประถมศึกษาพื้นที่ชายขอบภาคเหนือ”. *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย*, 6, 1: 7-14.
- ชูพงษ์ ทองคำสมุทร. (2554). “สาระสำคัญเชิงวิทยาศาสตร์ในคติความเชื่อฮวงจุ้ย”. *วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 10, 1.
- พนาภรณ์ ศรีมูล และเกรียงไกร เกิดศิริ. (2554). “สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นชาวอาข่า หมู่บ้านเหมืองแร่ ต.แม่คะ อ.ฝาง จ.เชียงใหม่”. *หน้าจั่ว : ว่าด้วยสถาปัตยกรรมการออกแบบ และสภาพแวดล้อม วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 26: 179-199.
- แพร ศิริศักดิ์ดำเกิง. (2549). *แนวคิดพหุวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ไพรินทร์ มากเจริญ. (2551). *ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์บริเวณชายแดน: กรณีศึกษาชุมชนในเขตเทศบาล อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. (2554). *จิตวิทยาสภาพแวดล้อม : มूलฐานการสร้างสรรค์และจัดการสภาพแวดล้อมน่าอยู่อาศัย*. กรุงเทพฯ: จี.บี.พี เซ็นเตอร์.

- วัชรินทร์ จินต์วุฒิ. (2558). “คติความเชื่อ : แกนหลักในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ กรณีศึกษาตอยมูเซอ จังหวัดตาก”. **หน้าจั่ว: ว่าด้วยสถาปัตยกรรมการออกแบบและสภาพแวดล้อม วารสารวิชาการประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร**, 29 (มกราคม-ธันวาคม 2558) : 177-189.
- สดานุ สุขเกษม. (2562). **เรียนรู้จากการซ่อมสร้างชุมชนกระเหรี่ยงบางกลอย**. กรุงเทพฯ: สำนักสื่อสารจัดการความรู้และนวัตกรรมชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน องค์การมหาชน.
- สมใจ นิ่มเล็ก. (2536). **เรือนเครื่องผูก**. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2550). **ภูมิปัญญาไทยกับการส่งเสริมการเรียนรู้และการสร้างอาชีพ**. กรุงเทพฯ: กลุ่มพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนารการเรียนรู้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- อมรรัตน์ เทพกำปนาท. (2548). **ความหมาย แนวคิดและประเด็นที่เกี่ยวกับ “วัฒนธรรม”**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.
- อภิญญา เฟื่องสกุล. (2546). **อัตลักษณ์ : การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด = Identity**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2553). **อัตลักษณ์ : ทฤษฎีและวิวิธยาของการวิจัยวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- อุฬาร ปัญจะเรือง. (2558). **ปัจจัยการก่อรูปและรูปแบบของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นผู้ลี้ภัยกระเหรี่ยงปกากะญอในพื้นที่พักพิงชั่วคราวแม่หละ. ปรินญาสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่**.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2540). **ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- Deepadung, S. (2009). “Ethnicity and the Dara-ang (Palaung) in Thailand”. **Journal of Language and Culture**, 28, 1: 7-7.
- Jonsson, H. (2001). “Does the house hold? History and the shape of Mien (Yao) society”. **Ethnohistory**, 48, 4: 613-654.

- Kunstadter, P. (1985). "Health of Hmong in Thailand: risk factors, morbidity and mortality in comparison with other ethnic groups". **Culture, medicine and psychiatry**, 9, 4: 329-351.
- Kutanan, W., Kampuansai, J., Fuselli, S., Nakbunlung, S., Seielstad, M., Bertorelle, G., & Kangwanpong, D. (2011). "Genetic structure of the Mon-Khmer speaking groups and their affinity to the neighbouring Tai populations in Northern Thailand". **BMC genetics**, 12, 1: 1-9.
- Na Nan, S. (2007). "Resources, power and identities of a hunting-gathering society. Revisiting the Mlabri ethnic group in Northern Thailand". **Aséanie, Sciences humaines en Asie du Sud-Est**, 20, 1: 103-122.
- Nimonjiya Shu. (2013). "From 'Ghosts' to 'Hill Tribe' to Thai Citizens. Towards a History of the Mlabri of Northern Thailand". **Aséanie**, 32: 155-176.
- Tooker, D. E. (2004). "Modular modern: Shifting forms of collective identity among the Akha of Northern Thailand". **Anthropological quarterly**, 243-288.